د افغانستان ل|اره اجراييه، قانون جو«وونكي او انتخاباتي بڵلابPلPT لارU

ویلیام میلي

سريـــــــزه

۱. اساسي قانون ددU ل|اره جو«0ºي "T د حكومت ل|اره د "لند د قواعدو د منـ3 ته راو«و، تفسير او }لي كPدو له لارU يو رسمي "وكا¬ راجو« كڵ½ي. يو اغPزمن اساسي قانون لºترلºه دا دوه –يزونه بايد ترسره كڵ½ي:

لومڵ½ى، بايد د هغو جلا جلا (حقوقي) موسسو تعريف وكڵ½ي "T واكونه يT له لارU }لي كºPي، هغه ونڵ¾U مشخصT كڵ½ي "T دوى يT ترسره كوي او د هغو جڵ½ود غو–ولو ل|اره د لومڵ¼يتوبونود ©اكنT قاعدU غوره كڵ½ي "T µ|ايي د بڵلابPلو موسسو تر منـ3 را و©وكºPي.

دويم، بايد }ه ©اكلي ½ول روµ|انه كڵ½ي ددغو موسسو سمبالوونكي }ر كوم بنسـ« غوره شـي.

۲. له تاريخي }لوه خورا ©ين... او غو«0دلي دولتونه هغه دي "T }كT سياستوال }ه }وره اندازه يو }ر بل باور لري "T دا–يزونه ومني: (۱) د يوU موسسT بنسـªيز "وكا¬، او (۲) داخطر "T كله ناكله به د حكومتي واك له درلودو –خه بT برخT كºPي. ددغه ½ول باور رامنـ3 ته كول اسان دي }دU شرط "T واك د بPلا بPلو موسسو تر منـ3 و0شل شوى وي نه دا "T }ه يوU زورورU ادارU كT را ©ول وي "T د « ƒªونكو » له خوا د «بايلونكو» د ©كولو ل|اه وكار0ºي.

۳. اصلي مساله دداسT يوه قانون د جو«0دو سلا وركول دي "T د واك دهومره را©ولPدو مخه ونيسي "T زورواكي (دكتاتوري) حكومت ته لاره }رانيزي ، خو له دU سره سره واك دومره }اشل كPدو ته هم }رU نه ¹دي "T حكومت بT اغPزU او له كاري

و«تيا بT برخT ک¼ي.(١)

Q. حکومتي واك }ر يو ﻟ¼ ﺑﻼﺑﻠPﻮ بنسaونو سره و0شل کPدلی شي:

لومه½ی، د *سيمT* }ر بنسټ و0ش µايي يا د فدرالي نظام }ه جو«0دواو يا سيمه ييزوحکومتونو ته د هومره واك د ﻟºPدولو له لارU "T د خ|لو ±ايي ستونزو غم }خ|له وخوري، رامنº ته شي.

دويم، *وظيفوي* و0ش داسT رامنº ته کPدلی شي "T قانون جو«وونکی واك يوU ادارU ، تفسيري يا قضايي واك بلT او}لي کوونکی يا اجرايي واك در0يمT ته وس|ارل شي.

در0يم، *جلا ادارU }خ|له سره و0شل کPدلی شي*، د ساري }ه تو*f*ه د دوو مجلسونو رامنº ته کPدل }ه }ارلمانونو کT او يا}ه اجراييه ±واك کT دسياسي، او ،مسلکي، جلا –انړو د راجو«ولوله لارU.

R. د سياسي ادارو د کارکوونکاو¹دمهالی مشروعيت تر 0½ره د }راخو و¼*f*نيزو }ر*f*نو مهمو غ¼وته د هغوی }ه *f*راݐ¶ت او منݐ¶ت }ورU تȽ¼لی دی. له دU امله نو دا کار دداسT يوه ميکانيزم جو«0دل غوا«ي "T عادي و¼*f*ي يT }ه مرسته هغه –وك "T }ر دوی به واك "لوي، و©اکلی شي او همداراز }ر سياسي *f*وندونو د وسله والو ½لو ا«ول غوا«ي. (٢)

S. *ددU تر لاسه کول به هغه وخت خورا اسان وي "T اساسي قانون ددU }ر ±ای "T يوه ½له «*f*ªونکT» او نورU «بايلونکT» وبر0¶وي، داسT يو "¦يريال راجو« ک¼ي "T يو شمPر ½لو ته ±انونه «*f*ªونکي» وبر0¶ي.*

بPﻼبيلT اجراييه لارU

اجراييه واك

۷. خورامهمه ده "T و–¼Pل شي اجراييه دU (دقضاييه او مقننه ±واك د مقابلT غا«U }ه توƒه) كوم واكونه ولري.

۸. }ه لرغونو هPوادو كT لكه انˌˌلستان، «اجراييه» واك اصلا" }وازU د }t"t د *استثنايي* حق }ه توƒه رامن³ ته شوى دى. }دU كT، دجˌˌ¼U د اعلان، له نورو واكمنو سره د ته¼ونو د كولو او د جنايتكوونكو د ب¶لو حقونه را±ي. د وخت }ه تر0Pدو سره اجراييT ته نور واكونه هم د }ارلمان له خوا دمنل شويو قوانينو له لارU وركه¼ل شول.

۹. }ه ±وانو دولتونو ، لكه د امريكا متحد ايالتونه او اسـªراليا كT، ليكنيو اساسي قوانينو «اجراييه واك» }ر رسمي –وكيو ©اكلو ناستو وƒ¼و ته سـ|ارلى دى "T كله كله }رU نور ±انˌˌ¼ي واكونه هم ورزياتيºي (لكه د" اعلى سرقوماندان"}ه توƒه د ولسمشر ونه¾ه)(۳). ددا½ول واكونو بشـ|¼ه }راختيا د سترU قضاييه ادارU له خوا ©اكل كºPي (}ه امريكا كT ستره محكه او }ه اسـªراليا كT د مرافعT محكمه).

۱۰. }ه ½0رو هPوادو كT د اجراييه ±واك }لي كPدنه (يا د وزيرانو او يا د"اروكو له لوري) كه "PرU د فرد }ر ƒªو د وز}رانو د واك "لونT يا د بيوروكراتيكو ضوابطو (" اداري }ر0كه¼و") له لارU ناو«ه اغ0ز }ر0وزي، له قضايي }tªنو سره مـˌˌرU اوته¼T وي. محكمو ته µايي دا واك وركه¼ شوى وي "T هغه }ر0كه¼U باطلT كه¼ي "T زيانمن شوي ته }كT د سمT محاكمT امكان ندى وركه¼ شوى او يا }ر0كه¼U د }رU (}لوN) كولو، د قانون د ناسم }لي كولو او يا د نا مربوطوالي له امله }اكT نه وي. (Q)

اجرايي بÀه

۱۱. كله "T –وك د " حكومت " }ر جو«0دو بوختºPي نو بT له ±نه¾ه دول بˌˌtPT مخT ته ودر0ºي:

يوه يT *نˌˌره (خالصه)* جمهوري يا د ولسمشرN بÀه ده "T }كT ولسمشر "T د

یون ©اكاT مودU ااره ©اكل شوى }خاله د وزيرانو يوه ½له ©اكي او مشري يT
كوي "T د ولسمشرN تر نويو ©اكنو }ورU واك "لوي. ددU ½ول تر ©ولو مشهوره
اوسمهاليزه (معاصره) بÀه د امريكا متحد ايالتونه دي.

بل يT}*ارلماني نظام* دى "T }ه سر كT يT لومه¼ى وزيروي "T تر مشرN لاندU
*f*وند يا د *f*وندونو©لواله يT }ه قانون جو«وونكT جر*f*ه كT د اكثريت غه¼و د ملاتة¼
}ه راخالولو بريالى شوى ، خو كه }ه }ارلمان كT د "نه باور " رايه وركه¼ شي نوله
كاره *f*وµله كPدلى شي. ددU اارِه "T –وك وزير شي بايد د }ارلمان غه¼ى وي
(او يا همدا اوس وكالت ته ورسOPي). (R) . مثالونه يT برتانيه، كانا½ا ، اسªراليا او
نيوزيلاند دي (S) .

١٢. خو ددU دوا«و بPاو ترمنª ½0ر نور مختلط (*f*¾) نظامونه شته "T }كT لومه¼ى وزير
عملا" واكمني او ولسمشر يوازU ددولت د مشرتابه سمبوليكه دنده لري(سنa}ور،
المان، اسراييل) او يا ولسمشر او لومه¼ى وزير *f*¾ه هستPدنه لري "T هر يو ري¶توني
واكونه لري خو }ه بPلابPلو برخو كT (فرانسه). (V)

جمهوري اجرايي نظام

١٣. نa,ه جمهوري نظام }ه لاندU دليلونو د خالو }لويانو خوOPµي:
لومه¼ى، جمهوري نظام د " }ياو«ي مشر" ددرلودو ا«تيا اPرU كوي:ادا }كT له
ورايه روµانه وي "T د سياسي نظام تر ©ولو مخوره –Pره كومه يوه ده.
دويم، " }ه }اك ½ول غوره شوى ولسمشر" تر –ه ±ايه د مشروعيت ادعا كولى
شي، }ه داسT حال كT "T دغه ½ول مشروعيت د لومه¼ي وزير }ه برخه كT "T
تر ©اكنو وروسته د }ردU }ه هابله خوا كT د }ªو "نو وهلوله لارU منل كOPي، اO
}يكه وي.

در0یم، هغه ©اکلT او غو–ه موده "T ولسمشرته ورکول کºPي ، سه¼ي ته تر راتلونکو انتخاباتو }ورU د حکومت د احتمالي ت„بلارو }ه ا«ه تر 0½ره یو }راخ دقیق تصور ورکولی شي.

١Q. خو له دU سره سره جمهوري نظام خ|Tل نیم„¼تیاوU هم لري:

لوم¼ی، که د ولسمشرN بریالی کاندید یوازU هغه –وك وي "T ½0رU رایT يT تر لاسه کº½ي، دا تضمین نشته "T بریالی کس دU د اکثریت رایه ورکوونکو ملاتی¼ له ±انه سره ولري.

دویم، هلته "T د ولسمشرN *مقام }یاو«ی دی خو }خ|له د –وک/M–¶ تن،له* شخصي }لوه کمزوری وي، کºPدی شي د ت„بلارو فلجºPدل رامن³ ته شي. (٨)

در0یم، جمهوري نظام }ه هغو ©ولنو کT "T بºPلابºPل ا«خونه او د سر سر سیاستوال يT سره ویشلي دي، µایي یوه ناورین ته لاره }رانیزي: ن„ه جمهوري نظام یوازU یو *f*ªونکی رامخ ته کوي (٩)، خو ورسره }ه بالقوه ½ول ½0ر ناخوµه بایلونکي هم رازº0وي.

١R. هغوی "T امریکایي بºT„LP ته د الهام }ه سترf*ه *fوري باید دا©کی }ه یاد وساتي "T دا د ارام "PLدونکي ن„ه جمهوري نظام یوا±ینM اوسمهالیزه بºLP„ه ده (١٠)، او د بشر|¼تیا بهیر يT د یوU ±وروونکT کورنM جر„¼U له من²ه تºPر شوی دی. *}ه او¹ده مهال کT به غوره وي "T داسT موسسT راجو«U شي "T عادي و¼f*ي* µT واك "لونT ته وه®ºPي، نه داسT موسسT "T }وازU د " کوم نومیالي" لارµودد را–رfندDدو }ه صورت کT µT "LPدلیشي.

}ارلماني اجرایي نظام

١S. د یوه µه }ییل شوي }ارلماني نظام }ه بیا بیا یادDدونکو µP„Àو کT دا را±ي "T هغه " د لویو خنه¾ونو او ناکاره حکوتونو د LPرU کولو قانوني لارU "ارU " "متو کوي (١١). خو

}ارلماني نظامونه هم خورا U0½رU جلا بÀT لري (١٢):

}ه ±ينو كT، ƒوندي انضباط }ر وكيلانو دومره }ياو«ى وي "T له }ارلمانونو –خه هوجرU جو«U شي: شا|يته كاله د مخه وو "T د اسªراليا ولسي جرƒT يو حكومت له كاره ƒوµه ك¼ى دى.

}ه نورو كT بيا، و0شل شوي رايه وركوونكي د نسبي استازيتوب له سيستم سره }ه ƒ¾ه " افراطي" ½ل„يو ته دومره نا انڈ¾وله دروندوالى ورب¶ي "T د حكومت د سبوتا‡ولو وس مومي:) }ه اسراييلو كT د خورا ‡ورو ارتدوكسو مذهبي ƒوندونو د اغPز لامل همدا دى. }ه دا ½ول نظامونو كT معقول نوµت„ر حكومتونه µاايي ±انونه فلج ومومي.

١٧. له }ارلمان نه د اجراييT د راغوره كولو }ياو«ى *لامل د حساب وركولو* }ه تضمين كT نغ¶تى دى: كه وزيران هرومرو د وكيلانو له من²ه غوره كºPي نو بيا بايد دا }¼ه هم ولري "T }ارلمان ته ورشي ، د خا|لو ك¼نو، د خا|لو كاركوونكو د ك¼نو او د كابينT دنورو هغو غ¼و د ك¼نو }ه ا«ه }ه }رله }سـT ½ول }وµتنو ته ±وابونه ووايي "T مشري يT ور}ه غا«ه ده (١٣).

}ردU "لند نيوه كه داده "T بالقوه غوره وزيران µاايي له ولسي "و}¼ نه }ه دU دليل را وƒر±ول شي "T نه غوا«ي }ه ƒوندي سياستونو كT µكPل شي.
خو له دU ستونزU نه د –ن... تPر0دو لاره شته: }ه برتانيه كT، د ساري }ه توƒه، يو شمPر وƒ¼ي كPدلى شي د "مشرانو جرƒT " د عمري غ¼و }ه توƒه و©تاكل شي "T واكونه يT تر " ولسي جرƒT" "T د وƒ¼و }ه مخامخ رايو ©تاكل كºPي، لº دي خو }ه داسـT كولو سره عامه ½ƒر ته د مخورو –Pرو د رااليستلو لاره هوار0ºي.

ضروري "اروا كي

۱۸. ±ينT " اجراييه" –انT„ له هغو مسلكي وf¼و سره µT "پ1دلى شي "T له fوندي سياستونو –خه خ|لواك دي. }ه دوى كT هغه كسان را±ي "T مسلكي حقوقي مشورU وركوي، ©اكنT سمبالوي، هغوى "T جرمونه }1ªي او دا ©اكي "T –وك دU تر عدلي تعقيب لاندU راشي، هغوى "T د "ارواكو كمزورتياوU او ناو«ه "لند }1ªي، هغوى "T د ملكي ادارو ل|اره وf¼ي او د مركزي بانك كاركوونكي غوره كوي .

س|ارµ______تنT :ا|جراييه ±واك

۱۹. }ه افغانستان كT، خورا مهمه ده "T هغه ±ان„¼ى واك "T حكومت يT د فرمانونو له لارU "لوي، تر وسه وسه }ه دقيق ½ول تعريف شي. }ه مخورو كT د نظر يووالى يا قضايي غو–والى د اجراييه واك د تعريف ل|اره بنسٹ نشي بلل كپدلى:د لومه¼ني تر لاسه كول fران دي او دويم تر 0½ره نانده ييز دى.
۲۰. هلته "T د واك "ªكه او غو–ه "پ1دنه، ددU ل|اره "T كه –وك غوا«ي fªوره }ر0وزي، ضروري وي، نو ددلايلو له مخT يT س|ارل اجراييه ±واك ته تر قانون جو«وونكي غوره وي. د بهرني بريد }ه صورت كT د ±واكونو وركه¼ه يT يوه بپ1„ه ده. نورU مهمT اجراييه دندU كپدU شي بهرني ا«يكي، د ته¼ونو لاسليك او تصويب، د عامه برخT ل|اره د }ورونو اخيستل او د}يسو خ|رول وبلل شي.
۲۱. خو }ه هغو برخو كT "T د واكونو د ناو«ه كارونT احتمال شته، بايد }ه دقيق ½ول يT بريدونه (حدود)ا|و©اكل شي: دساري }ه توfه، له ا«وندU تاييدي }ارلماني }رك0¼U }رته د اجراييه فرمان له مخT د ±واكونو د كارولو ل|اره بايد زماني حدود و©اكل شي.
۲۲. د "اروكو له خوا د ±ان„¼وو f¼و }ه ا«ه ©اكلT }رك0¼U بايد د قضايي –ارنT تر يوه انضباطي نظم لاندU راشي.

سا/ارTتµ: اجراييه بÀه

۲۳. –وك نشي ويلى "T كومه اجراييه بÀه بيخي "بشد|¼ه "ده، خو له ن„ه جمهوري نظام نه دU ½½ه وشي. اجرايي حكومت دU }ه }ارلماني نظام ولا« وي او هغه ته دU حساب وركوي.

۲Q. كه "رP U ددولت تشريفاتي رياست ضروري وبلل شو، نو بيا µايي د داسدT ولسمشر درلودل ممكن شي "T د }ارلمان " }ه }ياو«ي اكثريت " (}ه سلو كT ۷R) ©اكل شوى وي ، نه دا "T نادره ييز كانديد واوسي.

۲R. دداسدT يوه ولسمشر واكونه خورا محدودول غوا«ي "T له لومه¼ي وزير سره د ©كر او سياليو مخه ونيول شي. ولسمشر بايد د }ارلمان له خوا د تصويبي قوانينو د وي³و كولو حق ونلري، خو دا حق ورسره }ه اتوماتيك ½ول واوسي "T قوانين د هيواد تر ©ولو لو«U قضايي مرجع ته واستوي "T وƒوري له اساسي قانون سره سمون لري او كه نه.

۲S.هومره وزيران دU و©اكل شي –ومره "T " ري¶توني " وزارتونه وي "T دوى يT مشري وكه¼ي. دحكومت ل|اره غوره داده "T لº كارونه µه وكه¼ي، ددU }ر ±اى "T ½0ر كارونه خراب ترسره كه¼ي.

سا/ارTتµ: ضروري "اروا كي

۲۷. د افغانستان اساسي قانون دU ددU دندو "متو كPدل شوني كه¼ي: (۱) لوى مدافع وكيل، د حكومت تر©ولو ج„|و«ى خ|لواك حقوقي سلاكار؛ (۲) د ©اكنو خ|لواك كميسيون؛ (۳) د لويT ولسي –ارنوالM مشر، "T محكمو ته د دوسيو د و«اندU كPدو }ر0كه¼ه كوي؛ (Q) سر }ل³ونكى، "T د حكومت }ه ا«ه د و¼ƒو د شكايتونو د –¼Pلو واك لري؛ (R) د ملكي ادارU كميسيون، "T }ر كار د و¼ƒو }ه ƒومارلو كT د نا جايزU }لوN مخه ونيسي؛ (S) مركزي بانك، "T د }يسو خ|رول او د افلاسيون مخنيوى يT له دندو

–خه وي او (۷) د احتساب لوی مشر، "T د سمT اجازU }ر بنسد» دحکومتي لـ„¶تونو
–رنـ„والی او د ©اکلو موخو }ه لاسته راو«و کT يT اغPزمنتوب و}Iªي.
۲۸. له سیاست نه ددغو –انـ„و د جلا والي ارزµت ته }ه }ام سره }ردU خبرU غور له
Tªƒ نه تش ندی "T }ر دغو دندو د و¼ƒو د ©اکلو حق دU (که د تل I|اره نه وي د
لسو _ شلو کلو I|اره) یو شمPر خ|لواکو نه¼یوالو ©ولنو (لکه د ساري }ه توƒه د نه¼یوالIT
محکمT مشر، د ½یموکراسM او انتخاباتي مرستT د نه¼یوال انستیتوت عمومي منشي او
د }یسو د نه¼یوال صندوق لوی رییس) ته وسپ|ارل شي.

بPلابIPT قانون جو«وونکT لارU

قانون جو«وونکی واک

۲۹. }ه قانون جو«وونکT جرƒه کT د قانون جو«ونT د ±انـ„¼و واکونو محتوا کPدی شي د
خ|IT خوµT سیاسي نظام د ماهیت }ه ا«ه د افغاني و¼ƒو د ‡ورو خبرو او–P¼نو }ه رڼا
کT و©اکل شي.
۳۰. که خوµه }ر دU راغله "T فدرالي نظام دU وي، بیا نو دلته هم بPلابIPT لارU یا
انتخابونه شته:

لکه د اسªرالیا }ه بPI„ه کT، مرکزي حکومت ته ±انـ„¼ي واکونه ورکه¼ شوي دي
او ولایتونه }ر هغو برخو واك "لوي "T مرکز ته ندي ورکه¼ شوي.

یا لکه }ه کانا½ا کT، ولایتونو ته ±انـ„¼ي واکونه ورکه¼ شوي او مرکز }ر هغو برخو
واك "لوي "T ولایتونو ته ندي ورکه¼ شوي.
}ه دوا«و مواردو کT باید سترU محکمT ته واك ورکه¼ شوی وي "T که "PرU د مرکز له
خوا راوتلی قانون له ولایتي قوانینو سره }ه ©کر کT راشي ، }رIکه¼ه وکه¼ي "T کوم قانون
لو« او معتبر دی. (۱۵)

۳۱. ان که داسT يو سيستم هم غوره شي "T قانون جو«ونه يT مرکزي بÀه ولري (دا هغه بÀه ده "T سيمه }|ز حکومتونه }ه اساسي قانون کT تضمين شوی دري³ نلري)، بيا هم اساسي قانون کولی شي د قانون جو«وونکT –ان„T واك }ه ƒªوره توƒه د هغو بنسªيزو حقونو }ه جوتولو سره محدود ک¼ي "T هي¯ سياسي مقام يT تر }|¶و لاندU کولی نشي.

۳۲. د }ارلمان }و½ر لوی مسسوليت دادی "T د *ماليT ©ولونT* او *ل„¶T‌ونو* شرايط ("بودجه") و©اکي. د }ارلمان له خوا د حکومتي بودجT رد0دل تر©ولو دروند تاديبي ƒام دی "T دغه اداره يT }ورته کولی شي. خو ددU ل|اره "T د ت„لارو خ|لمنƒ²ي }ييلتوب ته زيان وانه و«ي، }ارلمان بايدد بودجT د *ا«ولو (تعديل)* واك ونلري: که نه نو دا به ددوی دغ¼و يا }لويانو ل|اره د ±ان„¼و امتيازونو د غوµتلو يوه نا}ايه ب„Lp„ه شي.

قانون جو«وونکT بÀه

۳۳. }ه عمومي ½ول قانون جو«وونکT –ان„ه يا يو مجلس لري او يا له دوو مجلسونو جو«ه وي. يو مجلسي }ارلمانونه ½ر ل° موندل کºpي؛ نيوزيلاند يT }ه اوس مهال کT يوه ب„Lp„ه ده. ددا½ول يوه }ارلمان }ه }لوN اصلي دليل دا راو«ل کºpي "T }کT دجلا مجلسونو تر منƒ³ د ©{ درlدلي حالت د منƒ²ته راتل... مخه نيول کºpي.

۳Q. دوه مجلسي }ارلمانونه خورا½ر عموميت لري: برتانيه، د امريکا متحد ايالتونه، کانا½ا، اسªراليا، فرانسه، جا}ان، هندوستان او د ۱۹SQکال د اساسي قانون له مخT افغانستان يT ب„Lp„T دي. }ه ½ره ½موکراتيکه بÀه ©اکل شوU بÀه يT " کوزنی مجلس " يا ولسي جرƒه ده، بل مجلس يT }ورتنی دی يا " د مشرانو جرƒه ". د دوه مجلسي }ارلمان }ه µp„Àو کT دا لاندU –يزونه را±ي:

له بشر|¼U ارزونT }رته، }ه بي¼ه د "متو شويو يا ناکافي –¼pل شويو قوانينو دتصويب مخه نيسي.

دا امکان رامنƒ³ ته کوي "T }ه سياسي بحثونو کT جلا او رن„ارن... ƒªT ور¾ƒU

شي.

له سياسي }لوه ‡منو خواوو ته ½ƒر }راخوي "T خ|لو موخو (هدفونو) ته ±ان }ه لا سوله ييزه بÀه ورسوي.

٣R. د|T درΩدنT مخه }ه –و لارو نيول کPدلی يا ترU د وتلو لاره موندل کPدلی شي:

د بودجT د تصويب ل|اره µايي يوازU د يوه مجلس هوکه¼ بس وي. }ه عمومي ½ول دا بايد هغه مجلس وي "T لومه¼ی وزير }کT دخ|لT –وکM د نيولو }ر وخت د اکثريت خاوند و (" کوزنی مجلس ").

" }ورتنی مجلس " µايي }ه وروستي تحليل کT د قانون د تصويب د مخنيوي واك ونلري، خو يوازU د±نه¾ولو وس يT ولري. (دادU دومره کم ارزµته واك هم نه وي، ±که "T }ه بيه¼ جو« شوي قوانين ½0ر ±له بد قوانين وي او ±نه¾ د مقننه مجلس }ر و«انديز بيا غور کول غوا«ي).

د نابودجوي خورا بيه¼ نيو (أعاجلو) مسالو }ر سر د © { درΩدلي حالت د رامنª ته کPدو }ه صورت کT دU ددوا«و مجلسونو د ƒ¾U غونه¾U جو«Ωدل }ه }ام کT ونيول شي.

٣S. د }ارلماني نظام يوه }ياو«تيا داده "T د جرƒه ƒيو *(کميªو د سيستم*) له لارU خ|لو غه¼و ته د همکارN ½ƒر }رانيزي. ½0ر }اخه }ارلمانونه د }ام و« " دايمي " او " ±ان„¼U غوره شوU " جرƒه ƒM يا کميTª لري "T يا دروانو موضوع„انو (لکه د عامه ½ƒر ل„¶تونه) او يا د نا–ا}ه را }ورته شويو مسالو (لکه }ه کومه ±ان„¼U مساله کT د حکومت "لند) غم وخوري.

٣٧. }ه اصولو کT دا شونT ده "T د هغو دورو شمPر محدود که¼ی شي "T يو وƒ¼ی يT د }ارلمان د غه¼ي او يا دهغT د ½0رU ±واکمنT برخT " کوزني مجلس " د غه¼ي }ه تو ƒه تPرولی شي. (١R)

د دورو د محدودولو }ه }لوN اصلي دليل دادی "T د داسT مسلکي سياستوالو

د یوه " }ا©کي یا قشر " د راجو«ڈدو مخه ونیول شي "T ªƒ Tي د عادي و¼ƒو له
ƒªو–خه ڈرU وتT وي.

د سیالیو له مخT د –وکیو د نیولو ڈاره د دورو د محدولواصلي مخالف دلیل
دادی "T بT برخT شوي و¼ƒي µایي د خاڈلو ƒªو د خوندي کولو ڈاره تر قانون
}ورته یا ترخو اقداماتو ته لاس وا"وي.

سا|ارµتنــــــــــــT

۳۸. }ارلمان ته ورکول کPدونکي واکونه باید }ه خورا ±یر سره بPل ک¼ی شي. د واك د
ناو«ه کاروتT خطر باید }ه }ام کT وساتل شي او د اساسي قانون د خوندي ساتنT
شرایط دU رامنـ³ ته ک¼ی شي "T ددغسT ناو«ه کارڈدنT مخه ونیول شي.

۳۹. }ارلمان ته دU د اساسي قانون د بدلولو یا تعدیل واك نه ورکول کPºي.

Q۰. دوه مجلسي }ارلمان دU رامنـ³ ته ک¼ی شي. " }ورتنی مجلس " دU یوازU د قانوني
مسودو د ±¾ولو او نه دردولو واك ولري. هر مجلس دU د جر|ه ƒیو یا کمیªو خاڈل
کورنی نظام ولري. " کوزنی مجلس " دU د ولس }ه رایو و©اکل شي "T شاوخوا Q۸۰
غ¼ي ولري. د حکومت تر ©ولو جـ„|و«ي غ¼ي دU د " کوزني مجلس " د غ¼یتوب }ه
خاڈلولو ‡من (متعهد) وي. }ه "}ورتني مجلس " کT نه یوازU }ه ولسي رایو ©اکل شوU
–رU بلکه همداراز مخکني وزیران او جـ„|و«ي }ارلماني کارکوونکي هم غ¼یتوب
درلودلی شي.

Q۱. د " کوزني مجلس " د غ¼و د وکالت دوره دU تر دریو }ورU را محدوده ک¼ی شي،
خو هغوی "T د وزارتونو }ر –وکیو Tي کار ک¼ی او یا د }ارلمان جـ„|و«ي غ¼ي دي باید
د " }ورتني مجلس " د غ¼ي کPدو حق ولري. دا غ¼یتوب دU د مخکنیو لومـ¼یو وزیرانو
او مخکنیو جـ„|و«و وزیرانو ڈاره عمري او د ©یª|و«و وزیرانو ڈاره }وه }ا دوU دورU وي.

بPلابPTا انتخاباتي لارU یا بPا„T

Q۲. د انتخاباتو جلا سیستمونه د هغو –یزونو }ه ا«ه جلا نظرونه راغبر ƒوي "T }ه ©اکنو Tک له ƒ¾ون سره ت¼او لري:

یو نظر *اکثریتي* یا *مجارƒیرین* دی "T د یوU ©اکTl ½T }ر غوراوي ولا« وي "T دیوU ©اکTl مودU ل|اره واکمنه }اtT شي او }ر لºه کیو د بره کPدو واك ورک¼ شوی وي.

بل یTl *نسبتي یا }را}ورشنل* نومیºي، "T اصلي }ام یTl }ه قانون کT د رایو ورکوونکو د }راخو }رƒنو د رن„ارن„و نظریو }ه راغبرƒولو او ددغو نظریو استازو ته ددU واك }ه ورکولو را©ول دی "T له یوبل سره د "نو وهلو له لارU یوه ت„لاره راوباسي. (۱۵)

Q۳. }ه سره ویشلو ©ولنوکT "T نوU له ک¼کP"ونو راو±ي، دا وروستM بÀه ½Oره واقعیت ته نˆدU ده. دا له دU خبرU سره هم ا«خ ل„وي "T د ©یکاو یا ثبات د یوه عامل }ه توƒه (د یوه }ر ±ای) د " ƒÀ ƒªو نکو " را دبره کPدو ته لاره }رانستل شي. (۱۷)

QQ. کلکه عملي }املرنه د نوµت„رU ©اکنیزU (انتخاباتي) انجنیرN ½ƒر راتن„وي:

}رته له یوU بشد|¼U سرشمPرنT او }ه داسT حال کT "T ½Oرو ƒ¼ي }ر خا|ل ±ای ساکن دي، د عادلانه او د واحد کاندید دداسT ©اکنیزو حوزو رامن³ ته کول "T د افغانستان د ۱۹SQ کال د اساسي Q۳ یTl مادU د ولسي جرƒT ل|اره ا©کل ک¼ي دي، نا شوني دي.

د }راخT نالوستM }ه شتوالي کT، شوني نده "T د غوراوي *(}ریفیرینشل)* }ه ز«ه }ورU سیستم وکارول شي (۱۸)، "T }کT له رایه ورکوونکي نه غوµتل کºPي کاندیدان د خا|Tl خوµT له مخT }ه ترتیب سره یو }ه بل }سT راولي.

QR. کله سه¼ي ته غوره µکاري "T ©ول هPواد لکه یوه ©اکنیزه (انتخاباتي) حوزه وبولي او د "نسبتي انتخاب د لست " یو سیستم وکاروي "T رایه ورکوونکي }کT " د نومونو یوU }¿lT" (©ک») او یا یوU " مجموعT " ته رایه ورکوي او –وکM هم د رایو د هغه عمومي تناسب }ه }ام کT نیولو سره ورکول کºPي "T هر "©ک»" یا " مجموعه " یTl تر

لاسه كوي. دا½ول سيستم µايي د رايه وركوونكو ل|اره بريالي كانديدان “T د همدوى }ه رايو }ارلمان ته رسدلي، له ©اكاT سيمT سره ونـ¶لوي او دتفكيك وس يـT وركـ¼ي.

سـ|اµـتـT

QS. رايه وركوونكT دU }ه ولايتي كـ”ـه رايه وركـ¼ي.

Q٧. له ©ولو Q٨٠ –وكيو –خه به }ه عملي ½ول د هر ولايت د وكيلانو شمPر د هغو رايه وركوونكو }ر شمPر تـ¼لى وي “T }ه ©ول هPواد كT د وركـ¼ شويو رايو د سلوالT (فيصدN) }ه توƒه د ©اكنو }ه }¼وا كT }ه دغه ولايت كT ا“ول شوU دي.

Q٨. د يوه ولايت د ©ولو –وكيو له دريو دوه برخT دU د ” نسبتي انتخاب د لست “ سيستم }ه كارولو ½كT شي “T بـPـلابـPـل انتخاباتي ”©كªونه “ يا د نومونو ” مجوعي “ ورته “متو كوي.

Q٩. ددU ل|اره “T ±انـ„¼و كانديدانو ته ددرلـدو امكان وركـ¼ شي، د ولايتونو د –وكيو له دريو يوه برخه دU د ” تاييدي“ رايـT وركولو له لارU ½كT شي. دا هسـT يو سيستم دى “T رايه وركوونكي }كT د ©ولو كانديدانو د نومونو }ه لست كT د هغه “l د نامه مخـT ته نـ¶ه ¹دي “T غوا«ي يـT او –وكM هم ©يك د ”تاييدي رايو “ د شمPر }ه ترتيب وركول كـOPي. (١٩)

د}ـــــاى يـــــــــــادونـT

١ وƒورئ: اندريو مك الـªاير، د موسسو ±واك: سياسي جو«µت اوواكمني (ايتاكا: د كورنيل }وهنتون مطبعه، ٢٠٠٣).

٢ وƒورئ: ©رينس لاينس، ” تر جو« جا«ي وروسته ©اكنو ونـ¾ه (رول) “ }ه سـªيون جان

سد¾ªمان، دونالد روڙ"يك¾ او ايليزابت كازانز كڅ " د كورنM جر„¼U }اايته رسول :ا‌د
سولT د ة¼ون }لي كول (بول¾ر: لاين ر0نر، ۲۰۰۲) مخ ۲۱R-۲۳R، ۲۲۷- ۲۲۸.
۳ د امريكا د متحدو ايالتونو اساسي قانون، ماده اا. ۱ "اجراييه ±واك دU د امريكا د متحدو ايالتونو دولسمشر حق و‌ƒر±ول شي ... " ، ماده اا.۲ " ولسمشر دU د امريكا د متحدو ايالتونو د }و´ او سمندري ±واك اعلى سرقوماندان وي...“، د اسdªراليا اساسي قانون ، ۱S برخه: " د همر„ªو (كامنولت) اجراييه ±واك له ملكT سره دى او د ƒورنرجنرال له خوا د ملكT د استازي }ه توƒه }لى كpoي او ددU اساسي قانون او د كامنولت د قوانينو د }لي كولو اوساتلو تر }ولT غز0دلى دى. "
Q د عمومي حقوقو }ه نظام كT، د قضايي بيا كتنT ميكانيزم د محكمT د هغه حكم موضوع ده "T ورته " راي»" (قضايي حكم) وايي. ددغه ½ول حكمونو ارزµتناكT بP„T " د قضا مخT ته د تورنولو اا‌اره د نيول شوي كس د حاضرولو“، " له يوه "اړواكي نه د ©اكلي ƒام د}ورته كولو اا‌اره د هغه د صلاحيت د }وµتلو“، " د كوم ناسم بهير د تمولو“ ، " د كومT ناسمT }ر0ك¼U د باطلولو“ او " له قانون سره سم }ه مناسب ½ول د }ر0ك¼U د كولو“ حكمونه دي.
R د اسdªراليا اساسي قانون، SQ برخه:ا‌" تر لومه¼نيو عمومي ©اكنو وروسته د دولت يو وزير هم تر دريو مياشتو 0½ر }ر –وكM }اPتدلى نشي، مر„ر دا "T يا د سناتور او يا د "استازو د جرƒT " غ¼ى شوى وي“.
s دا دولتونه " مشروطه سلطنتونه دي“، "T مشري يT ©ولواك كوي. ددوى واكونه يا رسمي اساسي قانون يا نارسمي قواعدو را محدود ك¼ي وي.
۷ وƒورئ: ماتيو سوي‌Pر † شوƒارت او جان م. كاري، " ولسمشران او ولسي جرƒT: داساسي قانون له مخT جو«µت او انتخاباتي خو±¶ت“ (كيمبر0ج:ا‌د كيمبر0ج }وهنتون مطبعه، ۱۹۹۲).
۸ دا ©يك هماغه ستونزه ده "T 0½رو كتونكو د باريس ي®ين دولسمشرN }ه دويم }¼او

کT }ه ن¶ه ک¼U وه.

٩ يوان لينز، "د ولسمشرتابه ستنT (}ايT) "، د ½يموکراسM مجله، ©وک ١، Àƒه ١، ١٩٩٠، مخ ١R-٩S.

١٠ وƒورئ:اٴفريه¾، ½بليو. ر0„ز، " ددر0يمT ن¼N د ر‡يمونو نازکوالی" ، د ©ولنيزو علومو ن¼يواله مجله، Àƒه ١٣S، ١٩٩٣، مخ ١٩٩-٢Q٣.

١١ الفر¾0 سPaفن او سينه¾ي سکا–، " قانوني "وکا©ونه او ½يموکراتيکه }ياو«تيا": }ارلمانتاريزم د ولسمشرتابه }ه مقابل کT، د ن¼N سياست، ©وک QS،Àƒه ١، ١٩٩٣، مخ ١-٢٢ }ه ١٨ مخ کT.

١٢ جيوواني سارتوري، }رتليزه قانوني مهندسي: د جو«µت، انP„زو او }ايلو –¼Pنه، (نيويارک:اٴمک ميلان، ١٩٩S) مخ ١٠١.

١٣ د افغانستان د ١٩SQ کال اساسي قانون دد½ول احتساب مخه د ٨S مادU د يوU فقرU له مخT نيولT "T وايي:" د شورا هر غ¼ی "T د حکومت }ه مشرتابه يا غ¼يتوب و©اکل شي، بايد د شورا له غ¼يتوب نه وو±ي"، وƒورئ:اٴمحمد هاشم کمالي، حقوق }ه افغانستان کT : د اساسي قانون –¼Pنه (لي¾ن:اٴي. جی. بر0ل، ١٩٨R) مخ ٣٩.

١Q د اسaراليا اساسي قانون، ١٠٩ برخه:" که د کوم ايالت قانون د کامنولت له قانون سره سمون ونلري ، }ه دغسT حالت کT وروستی بردی او لوم¼ی تر هغT برخT "T سمون نه خوري باطل دی". خو }ه ياد دU وي "T د " کامنولت دقانون " مفهوم (}ه سم ½ول) د اسaراليا د سترU محکمT له خوا تفسير شوی، مانا دا "T " د اساسي قانون له مخT د کامنولت نافذ قانون ". }ه دU ½ول نو د کامنولت هغه " قانون "T له اسي قانون سره }ه بش|¼ سمون کT نه وي جو« شوی، بيخي قانون نه دی " او د ايالت }ر قانون د بره کPدلی نشي.

١R د خدمت "ددورU تر ©ولو مشهوره محدود0دنه " د امريکا د متحدو ايالتونو }ه اساسي قانون کT XXII تعديل دی "T وايي :" هي®وک د ولسمشرN –وکM ته تر دوو±لو0½ر نشي

غوره کېدلی...".

١٥ وګورئ: جي بېنګهام پاول، (کشر)، " پاکنۍ د ولسواکۍ د يون وسيلې پر توګه" : اکثريتي او نسبتي نظرونه (نيو هاوين: د يال پوهنتون مطبعه، ٢٠٠٠) مخ ٧-٥ .

١٧ بېن ريلي او اندريو رېنولدز، " انتخاباتي نظام او جوړښت پر سره ويشلو شولنو کې" ، (واشنګټن ډي سي: د ملي اکاډيمۍ مطبعه، ١٩٩٩) مخ ٢٢.

١٨ وګورئ: بنجامين ريلي، " ولسواکي په وېشلو شولنو کې " : د جوړو د غوښتلو لپاره انتخاباتي مهندسي (کيمبرېج: د کيمبرېج پوهنتون مطبعه، ٢٠٠١) مخ ٣٣-٣٥.

١٩ وګورئ:ګستاون جي برامز او پيټر سي فېشبرن، "تاييدي رايه اچونه " (بوستون: بېرکاوسر، ١٩٨٣).